

1989. radio u Zagrebačkom sportskom savezu; umirovljen 2010. Bio je potpredsjednik Skupštine Općine Velika Gorica 1986–90. te pročelnik Upravnoga odjela za društvene djelatnosti Grada Velika Gorica 2000–01.

Nogomet igrao u NK-u Radnik, poč. 1960-ih u juniorima, 1963–69. bio vratar prve momčadi, a 1973–74. njezin trener. Od poč. 1970-ih bio je član Radnikove uprave, predsjednik kluba 1981. i 1988–93. te direktor 1993–94. Djelatan u pripremi i organizaciji izgradnje novoga Radnikova stadiona (otvoren 1987). Autor je feljtona povodom stogodišnjice igranja nogometa u Velikoj Gorici (*Glasnik Tropolja*, 2010–12) te monografije o NK-u Radnik (2016, suradnik A. Božić).

Zaslužan za komunalno uređenje naselja Pleso 1970-ih (uređenje spomen-parka, društvenoga doma, dječjega igrališta, terena za rukomet, košarku, odbojku i mali nogomet). Autor opsežne monografije rodnoga mjesta *Pleso. Prilozi za povijest* (2020). Angažiran u organizaciji Univerzijade u Zagrebu 1987, za njezina trajanja bio je voditelj velikogoričke operativne jedinice.

Časnik HV-a, 1991–92. u Domovinskom ratu kao načelnik sigurnosti velikogoričke 153. brigade. Bio je predsjednik Udruge pripadnika 153. brigade HV – Velika Gorica, jedan od inicijatora objavljivanja monografije *153. velikogorička brigada Hrvatske vojske* (2002), te sudionik u izradbi dokumentarnoga filma o ratnom putu Brigade. Posebno nastojao oko uređenja Spomen-parka i Muzeja 153. brigade u Velikoj Buni; autor kataloga *Spomen park 153. brigade HV Velika Gorica* (2017).

Dobitnik je više priznanja, među kojima i Nagrade Grada Velike Gorice s likom Nikole Škrle Lomničkog (2009) te Povelje Grada Velike Gorice za životno djelo (2017).

D. ŠTUBAN

mitska bića i legende. Vile su najčešća mitska bića, za koje se često koristi i termin *kuga*. Prema opisima kazivača, to su obično mlade djevojke s dugom plavom kosom odjevene u bijele haljine ili bez odjeće. Pojavljuju se jašući na velikim bijelim kobilama, karakterizira ih jedna životinjska noga – kobilja ili kravla – i druga ljudska. Plešu kolo oko voćaka s djevojčicama te pjevaju na izvorima, koritima rijeka i potoka. Često ljudima otimaju stoku, ponajprije konje, koje jašu cijelu noć i pletu im grive i repove u sitne pletenice. Ponekad ih vide samo ljudi koji su vjernici, a i same vile u nekim pričama poprimaju status svetica pa upozoravaju ljude ako krše Božje zakone. Jedna od priča o vilama potječe iz Vukomeričkih gorica, između sela Čakanec i Novo Brdo. Čovjek je hodao šumom tražeći izvor pitke vode. Kad je nakon dosta hodanja ugledao izvor, zastao je i promatrao što se događa. Izlaskom sunca iznad horizonta, zrake su obasjale izvor, a iz sunčevih su zraka izišle vile, uhvatile se za ruke, lebdjele u kolu iznad vode i pjevale, pri čemu je njihova pjesma odzvanjala kao zvuk violine. Čovjek je zakoračio prema njima i stao na grančicu, vile su ga čule i pobjegle u izvor. Drugo je svjedočanstvo iz Gornjega Hruševca i govori o čovjeku koji je spavao na štali, što je bio običaj za vrijeme vrućih ljetnih noći. Čuvši udaranje po drvenim ljestvama (zbog jedne životinjske noge), nagnuo se na rub i ugledao vilu pa se sakrio ispod sijena s roguljama u rukama. Kad je vila legla na njega, probo ju je roguljama i bacio sa štale. Vila je pobjegla i tada je započelo veliko nevrijeme s jakim vjetrom. Ujutro su ljudi oko štale nailazili na tragove – ljudsko stopalo i otisak kopita – jedno do drugoga.

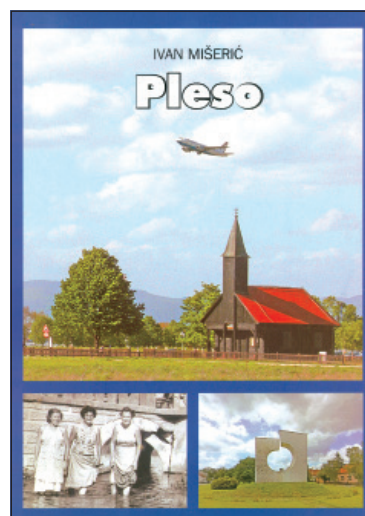
Moguti su mitska bića koja štite pojedina sela ili mjesta. Mogut se pojavljuje u ljudskom obliku, kao visok čovjek sa starinskim

turopoljskim šeširom, u dugoj *čoji*, naslonjen na hrast. Neka svjedočanstva opisuju ga kao duha koji štiti ljude koji su od osvajača pobjegli u šumu (Šiljakovečka dubrava kraj Kurilovca; prema nekim legendama mogli su imati veliku ulogu u spašavanju od Turaka), kao dijete rođeno u devetoj godini koje je odmah nakon krštenja otišlo u šumu (ne smije se krstiti uz vatru da ne bi došlo do požara niti uz rijeku da ne bi uzrokovalo poplavu, već uz šumu kako bi donosilo obilan urod žira za hranjenje svinja) te kao biće u oblacima koje donosi nevrijeme i svojim repom (munjama) ruši stabla. Moguti su imali veliku moć preobrazbe, mogli su se pretvarati u bijeloga psa, ribu, svinju ili zmaja. Štitili su od opasnosti, ljudi su ih zazivali u slučaju bolesti ili gladi. Ljudima su pomagali tražiti žir te ih štitili od drugih, zlih moguta. Ako ih ljudi ne bi poštovali, proizvodili su munje, vjetrove, grmljavinu i upropaštavali urod. Različite su legende kako nastaju moguti. Prema jednoj, moguti će biti ona djeca koja se rode s posteljicom. Druga legenda tumači kako su to djeca slavenskoga boga Peruna rođena iz sjemena drveta, a prema trećoj, moguti su vezani uz žene koje nisu mogle rađati pa su na zimski solsticij morale progutati žir, koji bi u njima nastavio nicati kao plod iz kojega bi se razvilo dijete. Pritom

mitska bića i legende,

ilustracija iz slikovnice *Moguti*

Ivan Mišerić, naslovnica

bi takva trudnoća trajala sedam do devet godina. Novorođena bi se djeca ponekad rodila sa svim zubima, neki bi imali i dva reda zuba ili očnjake poput veptra, a pupčanu bi vrpcu katkad pregrizli sami. U djetinjstvu su živjeli samotno, odvojeni od drugih ljudi. U Turopolju je zabilježen običaj da se preminulim trudnicama suk-nja vezala lokotom kako iz groba ne bi izašao mogut. Jedna od priča u zbirci *Šestinski kišobran* (Zagreb 1972) Nade Iveljić nosi naslov *Mogut*, a napisana je prema istraživanjima D. Chloupeka. Moguti su bili tema i prvoga LegendFesta, festivala legendi, mitova i priča Zagrebačke županije održanoga 2014. u dvorcu Lukavcu (→ Perunfest). God. 2019. ispred Galerije Galženica postavljena je, za prikupljanje plastičnog otpada, interaktivna skulptura *Mogut*, napravljena od plastike i otpadnog materijala, velikogoričke kiparice Mirne Savić. U nakladi Muzeja Turopolja 2020. objavljuje-na je slikovnica *Moguti*, autora Zdenka Bašića.

Coprnice, coprnjaki su osobe koje se prema usmenoj predaji bave magijom i gatanjem, vještice. U prošlosti je gotovo svako turopoljsko selo imalo barem jednu osobu koja se bavila *copranjem*. Često je to bila neka vrsta obiteljskoga zanata koji se, po ženskoj lozi, prenosio iz generacije na generaciju. Postojali su i vještci – *coprnjaki* – koji su okupljali *coprnice* i održavali okupljanja (seminare). *Coprnice* su bile uokljiva pogleda, bacale su ugljen u vodu, radile nagaze u koje bi umetale zavežljaje s kostima, kosom i metalnim predmetima, koristile su kokošja jaja za gatanje i magijske postupke, bacale i skidale uroke. Pojedine su *coprnice* nazivali *pre-levaljama* jer su prelijevale vodu. Zbog njihova djelovanja djeca bi prestala rasti i blago je skakalo preko ograde. Mogle su uzrokovati i nevolje. Zabilježeno je da mogu postići nevidljivost, namazati se magičnim uljem i ulaziti u podrum kroz ključanice. Kazivač iz Gustelnice svjedočio je kako je njega i njegovo blago začarala *coprnica* uokljivim okom, zbog čega su on i blago bili stalno umorni. Zatražio je pomoć druge *coprnice*, koja mu je savjetovala da s tri različita izvora mora uzeti vodu i prelijevati je. Savjete nije poslušao, otišao je svećeniku na Žumberak koji mu je dao tri injekcije te je tako ozdravio.

Ščeta je djevojka također spominjana pod nazivom *kuga*, živi u šumi, a opisom je slična Divljim ili Šumskim deklama iz Podravine. Naziv je dobila po *ščetama*, dlakama i kosi preko cijeloga tijela. Prema zabilježenoj priči iz Vukomeričkih gorica, jedna je *ščeta* upala na svadbenu svečanost i željela s djecom plesati kolo. Djeca su počela vrištati, a odrasli su je otjerali kroz prozor natrag u šumu.

Divlji (vražji) ognji pojavljuju se kao vatrene kugle i stupovi, a opisivani su kao osoba koja u ruci drži fenjer i njime maše. Kreću se samostalno ili se sudaraju. Javljaju se posvuda, osim na vodi. U Obedu Bukevskom kazivačica je opisala da se *divlji ognji* iz polja i močvara penju na kuće i štale. Ako ljudi ne bi reagirali, ne bi došlo do požara. U Gornjem Podotočju kazivač je *divlje ognje* tumačio kao lov vraga na ljudske duše.

Bijela žena, visoka rasta, tri do četiri metra, sjede kose i ispije-na lica, pojavljuje se u bijelom (izgledom i značenjem različita od Bijelih žena iz Podravine). Javlja se na raskrižjima, ulicama i poljima, često u društvu obezglavljenih ljudi, što je tumačeno lokacijama bitaka i ubojstava. Pojavljuje se iznenada, uzrokuje zračne vrtloge i lovi ljude. Lokacije na kojima je zabilježena jesu kapelica sv. Lovre u Velikoj Gorici, Kurilovec, Kuće, Pustike te Crvena zemlja kraj Kravarskoga.

Nevrenčići su svijetleće kugle koje predstavljaju duše abortirane djece, javljaju se noću i hodaju za ljudima. Zabilježeni su u kazivanjima iz sela Donji Trpuci (nekada Cuceki), a pojavljuju se na lokaciji Banski stol, šuma Obreščica.

Velik čovjek, veliki ljudi, bića visoka tri do četiri metra, pojavljuju se uglavnom u šumama, glasno pjevaju i u košarama na leđima nose cijela stabla. Prema kazivačima, viđeni su u Vukomeričkim goricama. Ponekad se u ovom obliku javljaju i *divlji lovci* kao visoki ljudi u dugim kaputima s dugim brkovima.

Divlji lov, divlji lovci, legenda zabilježena u tri verzije, uglavnom na području Vukomeričkih gorica. Prva verzija opisuje ih kao male ljude koji jašu na lisicama u pratnji malih pasa, imaju male puške koje pucketaju poput prstiju. Druga verzija spominje pucnjeve, lavež, buku i krikove iz šume, što je objašnjeno prisustvom duša lovaca koji su lovili na blagdane i svetkovine, pa su kažnjeni vječnim lutanjem kroz šume. Treća verzija opisuje divljega lovca koji je sklopio ugovor s vragom kako bi imao vlast nad prirodom i životinjama. Divlji lovac može puškom dodirnuti kravlju balegu i narediti joj da se pretvori u zeca. Inicijaciju za divljega lovca opisao je kazivač iz sela Čakanec: kandidat je preko vračare morao sklopiti ugovor s vragom te na mladu nedjelju doći na raskrižje. Putem ga je Božji sluga pokušavao odgovoriti od nauma i vratiti na pravi put. Prije zore kandidat je morao napraviti *ris*, magični krug oko sebe, držeći svoju pušku/kuburu za cijev. Izlaskom Sunca, lovac bi pucao na njega te bi bio podvrgnut različitim kušnjama u obliku sablasti, kostura, demona, divljih životinja koje bi mu prilazile, s tim da je morao stajati unutar magičnoga kruga, pazeći da ne stane na njegov rub. Posljednja je kušnja, malo prije podneva, bio sam Sotona, jašući na prasići crvenih očiju i velikih kljova kojoj je iz nozdrva sukljala vatra. Zbog straha, kandidat bi zakoračio unazad i stao na rub kruga, a glas s neba bi poručio: »Za nedjelju dana si moj!«. Lovac se potom vratio kući, a za tjedan dana iznenada umro u mukama.

N. PEJAK

Mladen, Ivan, partizanski borac (Jezero, 18. V. 1916 – Veleševac, 10. II. 1944). God. 1942. doveo je partizanski odred iz Siska u Vukomeričke gorice i tako omogućio lokalnom stanovništvu pristupanje u partizanske redove. Povratkom na sisačko područje u srpnju te godine osnovan je Brezovički bataljun, u kojem je postavljen za operativnoga časnika. S te dužnosti otišao je u štab 13. proleterske brigade »Rade Končar«, gdje je obnašao dužnost načelnika štaba i operativnoga časnika. Na prijedlog štaba Druge operativne zone (vojno područje sjeverozapadne Hrvatske), kojoj je pripadalo i Turopolje, 8. VIII. 1943. postavljen je za komandanta novoosnovanoga Turopoljsko-posavskoga partizanskog odreda. Pod njegovim vodstvom povećao se broj partizanskih boraca u Turopolju, Pokuplju i Posavini. Kada je Turopoljsko-posavski partizanski odred postao premalen da primi sve nove borce, 8. I. 1944. osnovana je Brigada »Franjo Oguinac Seljo«, kojoj je Mladen bio prvi komandant. Pod njegovim vodstvom brigada je uspješno ratovala i izvela nekoliko napada. Poginuo je kada su jake snage Čerkeza i ustaša izvele napad na dva bataljuna brigade u Veleševcu. Njegovo ime je 1975–93. nosio KUD u Velikoj Gorici, danas Folklorni ansambl Turopolje.

B. DUBRAVICA

Mladenčić od Vranočca i Zdravljana, Nikola, luka-večki kaštelan i vrhovni župan (? – ?, između 6. IV. i 17. V. 1497). U latinskim izvorima obiteljsko ime bilježi se kao *Mladenichicz*, *Mladynchych*, *Mladinchich de Zdrawnyan*, *de Wranostacz*. Prvi se put spominje 1491, kad je obnašao službu lukavečkoga kaštelana te turopoljskoga vrhovnoga župana sa Stjepanom II. Berislavićem, s kojim se iste god. pobratimio te sklopio ugovor o međusobnom